

جلد اول

مورخه خط

سلسله محاشا خلاقه مرحوم
آیت الله عقیل شمس

تمام افکاری که انسان در حال حیات دارد در خط
مرکب جلوه می کند شما دیده اید که وقت خواب - خصوصاً اگر
فقری موت هر شبید بیان است افکار و فکرها در فکر انسان جلوه می
است در آن هنگام تجسیر است و تمام افکار و فکرها در فکر انسان جلوه می
بیداری این خیالات و فکرها در خط و در افکار و فکرها در خط و در افکار و فکرها در خط
کران و فکرها در خط و در افکار و فکرها در خط و در افکار و فکرها در خط
ها شود؛ بالذات وجه بیان افکار و فکرها در خط و در افکار و فکرها در خط
کلی از عمل و فکرها در خط و در افکار و فکرها در خط و در افکار و فکرها در خط
می در هم بر آید این افکار و فکرها در خط و در افکار و فکرها در خط و در افکار و فکرها در خط
موظب خطرات و فکرها در خط و در افکار و فکرها در خط و در افکار و فکرها در خط
تحت اشرف استاد
مبارک علی جوادان
ایمان و امانت

www.ketab.ir

سروشنامه: حق شناس، عبدالکریم، ۱۳۸۶-۱۳۸۷.
عنوان و نام پدیدآور: موعظ: سلسله مباحث اخلاقی مرحوم آیت‌الله حق شناس / تحت اشراف محمّدعلی جاودان؛
به‌اهتمام مؤسسه‌ی ایمان ماندگار؛ به‌کوشش صدرالدین نخ‌چی.
مشخصات نشر: قم، واژه پرداز اندیشه، ۱۳۹۹

مشخصات ظاهری: ج ۱؛ ۶۲۲-۹۷۸-۹۵۲۷۱-۵-۳، ج ۲؛ ۶۲۲-۹۷۸-۹۵۲۷۱-۵-۳؛ ج ۳؛ ۶۲۲-۹۷۸-۹۵۲۷۱-۵-۳؛
ج ۴؛ ۶۲۲-۹۷۸-۹۵۲۷۱-۵-۳؛ ج ۵؛ ۶۲۲-۹۷۸-۹۵۲۷۱-۵-۳؛ ج ۶؛ ۶۲۲-۹۷۸-۹۵۲۷۱-۵-۳؛ ج ۷؛ ۶۲۲-۹۷۸-۹۵۲۷۱-۵-۳؛
وضعیت فهرست‌نویسی: فیا • یادداشت: سلسله مباحث اخلاقی مرحوم آیت‌الله حق شناس.
یادداشت: کتابنامه، ص ۱۳۵۱-۱۳۵۶، هم‌چنین به صورت زیرنویس. • یادداشت: نمایه
موضوع: حق شناس، عبدالکریم، ۱۳۸۶-۱۳۸۷. وعظ • موضوع: اخلاق اسلامی
شناسه‌ی افزوده: جاودان، محمّدعلی، ۱۳۲۸
شناسه‌ی افزوده: نخ‌چی، صدرالدین، ۱۳۵۲. ویراستار: شناسه‌ی افزوده: مؤسسه‌ی ایمان ماندگار
رده‌بندی کنگره: ۵/۱۷۵:BP۱ • رده‌ی دیویی: ۲۹۷/۸ • شماره‌ی کتابشناسی ملی: ۵۶۰۶۱۶۲

موعظ

« جلد ۱ »

سلسله مباحث اخلاقی مرحوم آیت‌الله حق شناس
تحت اشراف و مدیریت محمّدعلی جاودان

گردآورنده: مؤسسه‌ی ایمان ماندگار

محقق: حجة الاسلام صدرالدین نخ‌چی
ویراستار: حجة الاسلام شاه محمّدپور

ناشر: اندیشه

مدیر هنری: مجتبی

مدیر تولید: اسماعیل سلطانی

صفحه‌آرا: سید احسان عابدی

نوبت چاپ: پنجم، زمستان ۱۴۰۲؛ چاپ کل: نهم

شمارگان: ۱،۰۰۰ جلد

شابک: ۶۲۲-۹۷۸-۹۵۲۷۱-۵-۳

شابک دوره: ۶۲۲-۹۷۸-۹۵۲۷۱-۵-۳

مرکز پخش:

تلفن: ۰۲۵۳۷۸۴۱۲۲۳ • ۰۲۵۳۷۷۴۱۷۵۲ • ۰۲۱۷۷۶۲۳۵۲۶

همراه: ۰۹۱۲۷۹۷۴۷۵۰

تارنما: www.ImanMandegar.ir

۱,۵۰۰
۵/۱

فهرست

۶۹..... حال انسان‌ها در مواجهه با مرگ.....	مقدمه ۹
جلسه هفتم ۷۱	جلسه اول ۳۱
۷۱..... مسأله‌ی شرعی پیرامون خمس.....	۳۱..... عالم محضر خدا و اولیاء خداست.....
۷۲..... مباحثی پیرامون علوم الهی.....	۳۳..... رعایت ادب در محضر خدا و اولیاء او.....
۷۶..... سخنی پیرامون مؤمن حقیقی.....	جلسه دوم ۳۷
جلسه هشتم ۷۹	۳۷..... مسأله‌ی شرعی پیرامون شک بعد از نماز.....
۷۹..... دستور ختم زیارت عاشورا جهت دفع بلا.....	۳۸..... فضیلت ماه رجب و اغتنام فرصت.....
۸۴..... بررسی یکی از صفات مؤمن.....	جلسه سوم ۴۳
جلسه نهم ۸۷	۴۳..... توجه به موقعیت‌ها و فرصت‌ها.....
۸۷..... توجه به موقعیت برای رسیدن به نتیجه.....	۴۴..... فضیلت ماه شعبان و مراقب در آن.....
۸۸..... چطور زندگی کنیم؟.....	۴۵..... سخنی پیرامون حضرت ابا عبدالمطلب.....
۸۹..... و آداب ماه رجب.....	جلسه چهارم ۴۹
۹۲..... خدا خواهد دنیاخواهی؟.....	۴۹..... قدردانی عملی از فرصت‌ها.....
جلسه دهم ۹۵	۵۲..... سخنی پیرامون «حقیقت توکل».....
۹۵..... مسأله‌ی شرعی پیرامون احکام طهارت.....	جلسه پنجم ۵۵
۹۷..... میزان و سنجش اعمال انسان.....	۵۵..... راه‌های شناخت خدای متعال.....
۹۹..... فرصت‌ها در حال گذر هستند.....	۵۸..... خصوصیت ماه رجب.....
۱۰۱..... داستانی از تأثیر برخورد صحیح.....	۵۹..... شناسنامه‌ی اسلام در کلام رسول اسلام ﷺ.....
جلسه یازدهم ۱۰۵	جلسه ششم ۶۳
۱۰۵..... مراقب عمر خود باشید!.....	۶۳..... چند مسأله در باب اجاره.....
۱۰۷..... مراقب همنشین خود باشید!.....	۶۴..... زنگار قلب و جلای آن.....
۱۰۹..... حرف و عمل اهل ایمان.....	۶۵..... سیمای اولیای خدا و منتظران حقیقی.....
۱۱۰..... تأثیر عمل صحیح بر انسان.....	

جلسه دوازدهم ۱۱۳

۱۵۷ ضرورت علم در سیرالی الله تعالی.....

۱۶۲ پیرامون یاد و اشتغال به خدا.....

جلسه نوزدهم ۱۶۵

۱۶۵ ناتوانی انسان برای درک عظمت آیام.....

۱۶۷ پیرامون کمال و سعادت مؤمن.....

۱۷۰ نصایح رسول گرامی اسلام ﷺ.....

جلسه بیستم ۱۷۳

۱۷۳ چه کنیم تا از رحمت الهی بهره ببریم؟.....

۱۷۶ خیرخواهی خدا برای بندگان خویش.....

جلسه بیست و یکم ۱۸۱

۱۸۱ مسأله‌ی شرعی پیرامون نماز مسافر.....

۱۸۱ توجه به موقعیت خود در این دنیا.....

۱۸۳ در ماه رجب دنبال چه باشیم؟.....

۱۸۶ احوال غیر اهل یقین.....

جلسه بیست و دوم ۱۸۹

۱۸۹ ماه رجب، زنده‌داری.....

۱۹۰ بررسی برخی دلایل سوء خاتمه.....

۱۹۳ سخنی پیرامون اغتنام فرصت.....

جلسه بیست و سوم ۱۹۷

۱۹۷ مسأله‌ی شرعی پیرامون نماز بیمار.....

۱۹۷ سخنی پیرامون عالم معلّم.....

۱۹۹ مواظبی از حضرت اباعبدالله ﷺ.....

۲۰۱ پیرامون فضیلت ماه شعبان.....

جلسه بیست و چهارم ۲۰۵

۱۱۳ مسأله‌ی شرعی پیرامون سخت قرائت نماز.....

۱۱۴ بررسی حال اهل جهنّم و بهشت.....

۱۱۷ گناهان ما باعث اذیت پیغمبر ﷺ است.....

۱۱۸ مراحل ورع.....

۱۲۱ مکارم اخلاق پیامبر ﷺ.....

جلسه سیزدهم ۱۲۳

۱۲۳ فضیلت علم و علم‌آموزی.....

۱۲۵ ارزش نماز و ذکر الهی.....

جلسه چهاردهم ۱۲۹

۱۲۹ چند مسأله‌ی شرعی راجع به خمس.....

۱۳۰ راه نجات از شر شیطان.....

۱۳۳ شیطان چه وقت می‌آید؟.....

جلسه پانزدهم ۱۳۵

۱۳۵ مسأله‌ی شرعی بلاد کبیره و نماز مسافر.....

۱۳۵ توجه به عظمت آیام و اغتنام فرصت‌ها.....

جلسه شانزدهم ۱۴۱

۱۴۱ مسأله‌ی شرعی پیرامون وسواس.....

۱۴۳ پیرامون دعا و آداب آن.....

۱۴۵ ایمان و خصوصیات مؤمنان.....

جلسه هفدهم ۱۴۹

۱۴۹ عرفان اصیل و تصوّف منحرف.....

۱۵۴ راه عرفان: علم و مجاهده با نفس.....

جلسه هجدهم ۱۵۷

❖ منابع و مأخذ ۲۴۹

❖ آیات قرآن کریم ۲۵۵

❖ روایات ۲۵۹

❖ نمایه ۲۷۱

زندگی در دنیا ولی برای آخرت ۲۰۵

جلسه بیست و پنجم ۲۰۹

بازی از مرگ و قیامت ۲۰۹

رفتار ملک الموت هنگام قبض روح ۲۱۲

جلسه بیست و ششم ۲۱۷

احوال جناب لقمان در بیان امام صادق علیه السلام ۲۱۷

جلسه بیست و هفتم ۲۲۳

ضرورت محاسبه و مجاهده ۲۲۳

جلسه بیست و هشتم ۲۳۱

مسأله‌ی شرعی پیرامون نماز ۲۳۱

ضرورت محاسبه و مجاهده ۲۳۱

جلسه بیست و نهم ۲۳۵

مسأله‌ی شرعی پیرامون مانع در اعضای وضو ۲۳۵

پیرامون علم و رحمت و واسع‌هی خدا ۲۳۵

جلسه سی ام ۲۴۱

مسأله‌ی شرعی پیرامون شک بعد از محل ۲۴۱

ضرورت توجه به موقعیت‌ها ۲۴۲

قدم ازل در سفر به سوی خدا ۲۴۴

توصیف مؤمن از زبان علی علیه السلام ۲۴۵

کتابی که پیش روی شماست، اولین قسمت از مجموعه‌ی مواعظ استاد بزرگوار ما مرحوم آیت الله حق شناس رحمته الله است که غالباً ظهرهای دوشنبه و چهارشنبه و شب‌های شنبه در مسجد امین الدوله ایراد می‌فرمودند و تاریخ القای آن‌ها بین سال‌های ۶۴ تا ۶۸ می‌باشد که بیشتر آن‌ها تاریخ دارد.

باید اقرار کرد که آنچه در کتاب می‌آید، مسلماً از حال و هوای اصل سخنان خیلی دور است. زیرا ایشان با یک شور و علاقه به نجات و فلاح مردم، موعظه می‌کردند که امکان انعکاس آن در کتاب نیست؛ بارها در ضمن موعظه، از خود شوق، گریه می‌کردند و یا به درگاه کرم الهی التماس و تضرع داشتند و یا حدیثی را می‌گفتند و قیامت و حساب در گفتارشان دیده می‌شد. این چنین حالات، در نوارهای اصل سخنان ایشان بروز و ظهور دارد، اما آن را در نوشته‌ی چاپ شده نمی‌توان یافت؛ اما چاره‌ای هم نیست.

آب دریا را اگر نتوان کشید

هم به قدر تشنگی باید چشید

بنابراین، اگر اشخاصی بتوانند در کنار این نوشته‌ها، سخنان ضبط شده‌ی ایشان را هم بشنوند، از این حالات هم بهره‌مند خواهند شد. آنچه در اختیار بود، نواری بود و بس؛ بنابراین، ابتدا نوارها پیاده شد و سپس تا حدودی که ساختمان اصلی سخن تخریب نشود، جملات از صورت گفتاری و شفاهی به صورت نوشتاری تغییر یافت. اما دست ما در این مورد باز نبود؛ زیرا، بنا بر این داشتیم که در حدّ مقدور، کلمات و عبارات نورانی مرحوم استاد رحمته الله حفظ شود و برای این کار، گاه چندین بار، پیاده شده‌ی مواعظ ملاحظه می‌شد تا:

۱. البته در مواردی هم اصل گفتاری سخن حفظ شده است.

امیرالمؤمنین علیه السلام باشد که: «رَحِمَ اللهُ امْرَأَةً... أَخَذَتْ بِحُجْرَةِ هَادٍ فَنَجَّاهُ»^۱، یا روایت منقول از امام زین العابدین علیه السلام که: «هَلَكَ مَنْ لَيْسَ لَهُ حَكِيمٌ يُرْشِدُهُ»^۲.

ایشان با پرسش از اهل خبره و با کمک گرفتن از فکرو عقل خودش می توانست استادی برای تربیت اخلاقی بیابد؛ البته راه، درازتر می شد و اشتباه در آن ممکن بود. هدایتی که به وسیله ی رؤیا رسید، راه را کوتاه کرد و تجربه ی درازمدت نیز نشان داد که درست بوده است.

دوم، همچنین گاهی ممکن است در رؤیا یک مسأله ی اخلاقی به شکل و صورتی خاص، تجسم یابد و این به خاطر آن است که مسأله ی معقولی، محسوس شود. مثل اینکه انسانی که غرق گناه است در محاصره ی آتش دیده شود.

سوم، گاهی خواب، بشارت و تشویق و ترغیب است. مثل اینکه مرحوم استاد فرمودند: «بعضی رفقا را که در این مجلس حضور پیدا می کردند در خواب رؤیا می دیدند که در عالم رؤیا دیدم عمامه ی سیاه سر آن ها گذاشته اند! خوب! این خیلی خوب است؛ معلوم می شود این ها زحمت کشیده اند و کمال می دهند.»

چهارم، گاهی رؤیا، انذار و هشدار است. استاد می فرمود: «شخصی در عالم رؤیا دید که یک کسی آمد، این دو شاخه را که در برق بود، بیرون کشید و رفت. برق خاموش شد. خودش گفته بود: من یک التزامی داشتم از اوّل رجب، که فلان کار بد را نکنم، در نتیجه این دو شاخه هم در پریز بود، چراغ هم روشن بود؛ همین که من آن التزام را ترک کردم و یک قدری سستی کردم و به وسوسه ی شیطان گرفتار شدم، شب در عالم رؤیا دیدم آمدند، دو شاخه را از برق کشیدند و رفتند. این خواب خیلی بد است. حالا کار حضرت فیل است و دم فیل به زمین می رسد که من دو مرتبه آن التزام را - که از برکات ماه رجب بوده - پیدا کنم و دو مرتبه از عالم غیب بیایند این دو شاخه را در برق بگذارند.»^۳

پنجم، گاهی هم موعظه است. مرحوم استاد می فرمایند: «دیدم یک

۱. وسائل الشیعه: ۳۱۷، ۸. باب ۱۱، روایت ۱۰۷۷۷ و بحار الأنوار: ۸۴، ۲. باب ۱۴. من یحوز اخذ العلم منه و من لا یحوز روایت ۱۰. نهج البلاغه: ۱۰۳؛ خطبه ۷۶. و من خطبه له علیه السلام فی الحث علی العمل؛ خدا رحمت کند آن کس را که... دست به دامن هدایت کننده ای بزند و نجات یابد.

۲. کشف الغمه: ۱۱۳، ۲. بحار الأنوار: ۷۵، ۱۵۹؛ باب ۲۱. وصایا علی بن الحسین علیه السلام و مواظ

۳. صفحه ی ۲۴۴ کتاب حاضر.

ترازو به مسجد امین الدوله آورده‌اند^۱ و معنا می‌کنند که: «معلوم می‌شود می‌خواهند معنویت شما را وزن کنند و بکشند؛ یعنی با این کلماتی که از ائمه‌ی اطهار علیهم‌السلام نقل می‌شود و شما خودتان را با آن تطبیق می‌دهید، وزن می‌شوید.»

ششم، در مواقعی اشتباه انسان را به واسطه‌ی رؤیا تذکر داده و راه را نشان می‌دهند. به‌طور مثال، استاد فرمود: «مرحوم حاج محمد حسن اخوان می‌رفت پای وعظ یک نفر صوفی مشرب. حاج مقدّس به ایشان گفت: حاج محمد حسن، پای تفسیر و وعظ این شخص نرو! این کج است. یک شب در عالم رؤیا دید که جمعیتی جمع شده است و رسول اکرم صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم هم تشریف دارند. گفت: رفتم جلو؛ پیش خودم گفتم: بروم به پیغمبر خودم سلامی عرض کنم، اظهار ارادت بکنم؛ وقتی رفتم جلو عرض کردم: سلام علیکم! هول الله صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم! فرمود: سلام علیکم حاج محمد حسن گنابادی! گفتم: حاج گنابادی نیستم! من محمدی هستم! پیغمبر صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم گفت: خیر! تو گنابادی هستی»

هفتم، در بعضی موارد هم خواب و رؤیا خیر را می‌دهد. مثلاً می‌فرمودند: «قبل از اینکه موشک بیاید، یکی از رفقا در عالم رؤیا دیدند که این آیه را خوانند: ﴿كَلَّا إِنَّهَا لَأَنفٌ لِّظَى * نَزَّاعَةٌ لِّلسَّوَى * تَدْعُوا مَنَ أَدْبُرَ وَ تَوَلَّى * وَ جَمَعَ فَأَوْعَى﴾.^۲ که تعبیرش این بود: عن قریب یک بلایی برای شما می‌آید که گوشت‌ها را از پوست‌ها جدا می‌کند.»^۳

همان‌طور که ملاحظه می‌شود، در موارد فوق، هیچ‌کجا مطلب تازه‌ای به دین افزوده نشده است؛ یا مصداق یک دستور کلی است، یا یک تذکر اخلاقی، یا انذار و رفع اشتباه و یا اخبار از آینده. البته نباید از نظر دور داشت که، چنین چیزهایی ممکن است برای هرکسی نباشد و یا بسیار کم باشد.

مطلب دوم اینکه مسائل مربوط به خواب و رؤیا در روایات به صورت‌های مختلف آمده است. پیامبر عظیم‌الشان اسلام صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم گاهی که بامداد به مسجد تشریف می‌آوردند، از اصحاب سؤال می‌فرمودند:

۱. صفحه‌ی ۷۰ و ۲۳۲ کتاب حاضر.

۲. «انا هرگز چنین نیست (که با این‌ها بتوان نجات یافت، آری) شعله‌های سوزان آتش است، (۱۵) دست و پا و پوست سر را می‌کند و می‌برد! (۱۶) و کسانی را که به فرمان خدا پشت کردند صدا می‌زند، (۱۷) و (همچنین آن‌ها که) اموال را جمع و ذخیره کردند! (۱۸)»؛ (معارف: ۱۵ الی ۱۸)

۳. صفحه‌ی ۲۱۵ کتاب حاضر.

«هَلْ مِنْ مُبَشِّرَاتٍ؟» و یا خود ایشان فرموده بودند خواب بر سه قسم است که یک قسم از آن بشارت از جانب خدای متعال می باشد. ^۱ یا اهل عصمت علیهم السلام فرموده اند: خواب یک قسم از چهل و شش قسم نبوت ^۲ و یا یک قسم از هفتاد قسم نبوت ^۳ است.

این روایات و نظایر آن ها نشان می دهند که پاره ای از رؤیاها، صادق و قابل توجه هستند. البته هر کسی هم نمی تواند خود را در این جایگاه قرار دهد و این فضیلت، خاص مؤمن پرهیزگار راست گوست؛ و لذا نباید هر کس یک خواب بی اصل را دلیل و سند قرار دهد و چیزی بردین بیفزاید و یا کم کند.

مسأله ی مهم دیگری که تذکر آن لازم است، در مورد اشعاری است که گاه و بی گاه، مرحوم استاد از مثنوی یا گلشن راز نقل کرده اند. من تا آنجا که به یاد دارم، ایشان معمولاً نام شاعری که شعرش را می خواندند، نمی بردند؛ مقصود، بند و اندرز بود و بدون نام شاعر هم این مقصود عملی بود؛ حتی ایشان در همین درس ها به اقتفای ^۴ استاد بزرگوارشان، مرحوم شیخ الحدیث از مثنوی انتقاد هم کرده اند.

این عقیده و روش در مثنوی ایشان بوده است؛ اما اینک که ما متن را تصحیح و اشعار را استخراج کرده ایم معلوم شد که بعضی از آن ها از مثنوی و بخشی از گلشن راز و شعرای دیگر است. این انتخاب و نقل، دلیل روشنی داشته که آن، حکمت آمیز بودن و اخلاقی بودن اشعار نقل شده است و دلیل دیگری ندارد. این عمل به آن چیزی که ائمه ی اطهار علیهم السلام فرموده اند، مستند است: «خُذِ الْحِكْمَةَ اِنِّي كَانَتْ قِبَانِ الْحِكْمَةِ صَلَاةُ كُلِّ مُؤْمِنٍ»؛ ^۵ حرف حکمت آمیز را از هر کجا که ممکن شد، بگیرد.

به مناسبت، زندگی نامه ای از حضرت استاد نیز در ابتدای این کتاب آورده شده است که این شاء الله موجب آشنایی علاقه مندان با سیر علمی و عملی حضرت آیت الله حق شناس علیه السلام می گردد.

در پایان، با همه ی دقت و مراقبتی که انجام شده، از آنجا که خطا

۱. الکافی: ۹۰، ۸؛ روایت ۵۹؛
عن الامام الرضا علیه السلام

۲. بحار الأنوار: ۵۸، ۵۸؛
باب ۲۴ - حقیقه الرؤیا و
تعبیرها؛ روایت ۵۸؛ دو
روایت از پیامبر مکرم صلی الله علیه و آله و
یک روایت از حضرت امام
موسی بن جعفر علیه السلام

۳. بحار الأنوار: ۵۸، ۱۷۵

۴. بحار الأنوار: ۵۸، ۱۶۷ و ۱۷۶

۵. پیروی و متابعت

۶. غرر الحکم و درر الکلم،
ص: ۳۶۰

بر آدمی رواست، اگر اشتباهی بر قلم ما رفته باشد، از حضرت منبع و روح بلند استاد بزرگوارمان و همچنین خوانندگان محترم، عذر خواهیم و امید داریم که ما را با تذکرات اشتباهات احتمالی، ممنون خویش سازند. زحمت اصلی کار این مجموعه به دست دوست فاضل حجت الاسلام صدرالدین نخچی انجام شده است که امیدواریم زحمت ایشان مشکور باشد.

لَهُ الِّمِنَّةُ وَالْحَمْدُ

محمد علی جاودان

۲۵ شوال المکرم ۱۴۳۰

۲۲ مهرماه ۱۳۸۸

www.ketab.ir